

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ

Ярина Турчин

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

© Турчин Я., 2013

Jaryna Turchyn

Рецензія на монографію:

Бліхар В.С. Державно-церковні відносини як експлікація дихотомії влади та суспільства у європейській філософії: Монографія / В.С. Бліхар. – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – 516 с.

Рецензована монографія присвячена дослідженню державно-церковних відносин як експлікації дихотомії влади та суспільства у європейській філософії. Пропонована розвідка є науково та історично виправданою, оскільки в українському просторі та й у європейському також, досі не було комплексної роботи, присвяченої цій тематиці. У наявних дослідженнях задекларована тема заторкнута поверхнево та всього лиш фрагментарно, виражаючи загальний вимір впливу релігії на державу, чи навпаки, міжконфесійний діалог без урахування соціокультурних, суспільно-політичних і соціально-філософських чинників формування державно-церковних відносин.

Автор використав у роботі величезний масив богословської, філософської, політологічної і релігієзнавчої літератури, що, безумовно, дало йому змогу вибудувати концепцію написання монографії. Внаслідок проведеного дослідження, В.С. Бліхар підвів кілька оригінальних, важливих і обґрунтованих висновків, на які б хотілося вказати.

Вивчення проблеми державно-церковних відносин є доволі неоднозначним. Кожна із цих інституцій є складеною, детермінованою багатьма чинниками та наділена своєю суспільно-формувальною місією. Якщо роль держави полягає у впорядкуванні відносин всередині соціуму та створенні оптимальних умов для реалізації внутрішнього сенсу-покликання кожного її громадянина, то роль церкви – це пробуджувати і підтримувати трансцендентно-метафізичний вимір існування людини. Гармонійний розвиток суспільства, зміцнення держави відбуваються лише у тому випадку, коли кожна з інституцій виконує своє покликання, не перебираючи на себе, без потреби, функцій іншої.

Аналіз державно-церковних відносин у їхній кореляції щодо історичного розвитку суспільства засвідчив повну неперспективність моделі їхньої взаємодії, домінування якоїсь із цих двох складових, перейняття невластивих їй функцій. Уроки історії, зокрема існування тоталітарних режимів, засвідчують неефективність побудови моделі успішного суспільства, в основі якої не лежатиме етично-моральні цінності трансцендентно-метафізичного виміру. Церква не піддається контролю методами держави, оскільки належить до трансцендентно-аксіологічної сфери, влада якої є вищою і не може бути підконтрольною інституції, що покликана діяти в зовсім іншій сфері. Одночасно перебрання на себе усіх державних функцій церковними структурами також не є ідеальним станом речей. Роль держави заперечувати не можна. Зрештою вона, як і церква, походить із того самого трансцендентно-метафізичного виміру. Соціальний вимір взаємодії церкви і держави вимагає посиленої уваги до антропологічної проблематики, оскільки визнання за останньою її метафізичної цінності є беззаперечною передумовою побудови гармонійного суспільства.

Як соціокультурне явище, що стосується вищих сфер людської духовної діяльності з формування свідомості і світосприйняття людиною самої себе і навколишньої дійсності, емоційності, раціональності й ірраціональності її багатогранного життя, релігія займає активну позицію щодо функціонування суспільства, характеру культури, культурно-інформаційних обмінів. Тож впливаючи на духовні процеси, вона пов'язана із збереженням та розвитком традицій у суспільстві, духовністю і культурою, ментальністю та національною самосвідомістю народу, а отже, знаходженням шляхів для кращого самоусвідомлення і формування внутрішніх підвалин, демократизації та культуризації соціуму. Як особлива частина системи духовної діяльності людей релігія відіграла важливу культурно-історичну роль у житті України, була засобом відродження національно-духовних цінностей народу, культурно-освітнього розвитку, захисту національної мови, упорядкування та збереження народних традицій і звичаїв, відчуття духовної єдності етносу та людського роду загалом, значущості загальнолюдських моральних норм і цінностей, певного способу духовного життя людей.

Напрями подальшого вдосконалення впливу релігійних та державних чинників на формування особистості українських громадян лежать у площині наукового обґрунтування української моделі державно-церковних відносин, що ґрунтуватиметься на характерному для київського християнства гуманізмі, високому рівні релігійної свободи і забезпеченні релігійних прав. Однак реалізація цих принципів сьогодні є справою дуже складною, оскільки в релігійному житті українського суспільства виявились і постійно зміцнюються суперечливі тенденції, пов'язані з появою та поширенням у нашій державі новітніх, не укорінених у традицію і ментальність населення релігійних культів. Ця актуальна конфліктогенна проблема вимагає всебічного дослідження з боку юристів, а також визначення легітимних засад для подальшої дії фахівців у справі налагодження громадянського та міжконфесійного миру.

Одночасно сама церква не є сутністю лише духовно-релігійного виміру. Існуючи також у вимірі соціальному і філософсько-світоглядному, вона і сама є сильним центром впливу на формування та життєдіяльність цих рівнів, зрештою, і сама зазнає різноманітних впливів, які змушують її увесь час поглиблювати своє учення. Причому учення часто стає аксіологічною відповіддю на екзистенційно-історичні виклики конкретної епохи. Наслідком такої активної позиції церкви є те, що внутрішньоцерковний устрій сам зазнає різноманітних впливів філософських чинників, одночасно стараючись відповідати духу часу та зберігати у суттєвих питаннях зв'язок із трансцендентно-аксіологічним виміром релігійного життя.

Зважаючи на домінуючу роль держави у суспільному вимірі буття, потрібно зацентувати увагу на важливості ролі органів державної влади в утвердженні правових відносин з церквою. В ідеалі представники державної влади повинні усвідомлювати відповідальність, яка лежить на них. Маючи реальні важелі впливу, вони можуть бути гарантом забезпечення аксіологічно-здорової ситуації у релігійному вимірі буття, захищаючи суспільство від різноманітних викривлень цього виміру – тоталітарних деструктивних сект чи виявів релігійного фундаменталізму. Крім того, антропологічний вимір є одночасно і місцем зустрічі, і місцем спільної дії церкви та держави, оскільки обидві покликані служити людині – сущому, у якому перетинаються два світи – світ трансцендентно-аксіологічний та іманентно-екзистенційний. Власне людське буття є тією екзистенційною можливістю реалізації тут і тепер фундаментальних принципів трансцендентно-аксіологічного виміру.

Окремі з цих висновків вже були відображені у статтях автора, виданих у фахових журналах України, та свідчать про послідовність і знання досліджуваної теми. Звісно ж хотілося б бачити на сторінках рецензованої монографії вплив християнської церкви на формування політики у державі, зокрема в Україні, в час, коли цінності нівелюються та відкидаються як «непридатні» для просування державної влади, монополізації суспільства тощо. Це б збагатило теоретичний матеріал, надавши практичнішого звучання дослідженню стосунків між державою і церквою. Більше того, слушно було б детальніше зупинитися на проблемі участі церкви у політичному житті суспільства, враховуючи доцільність і важливість її соціального учення. До того ж це дискусійні моменти та не

вимагають негайного їх урахування. Це побажання і спрямування автора на продовження дослідження державно-церковних відносин.

Монографія В.С. Бліхара привертає увагу новизною теоретико-методологічної бази дослідження, приваблює точністю і багатоаспектністю аналізу текстів, коректністю інтерпретацій, логікою та послідовністю викладу матеріалу. Більше того, наукова компетентність автора у багатьох галузях знання, беручи до уваги й богослов'я, філософію, політологію, релігієзнавство тощо, є безперечною її перевагою. Рецензована книга буде корисною для дослідників державно-церковних відносин, політологів, релігієзнавців, держслужбовців, а також студентів і магістрів, яка дасть поглиблене знання про зв'язок держави та церкви у дихотомічному контексті влади та суспільства, використовуючи потужний потенціал європейської філософії.